

Funkcjonalność maski

Czym jest maska?

W wymiarze strukturalnym, maska jest częścią Ja, „(...) która zwrócona jest ku światu zewnętrznemu” (Jacobi, 1993, s. 45):



Rycina 1. Maska jako składnik struktury psychicznej.

Z perspektywy wewnętrznego obserwatora, maska jest psychologiczną rzeczywistością – jest człowiekowi dana w doświadczeniu i zwykle znajduje odzwierciedlenie w jego samowiedzy. Ludzie mają zazwyczaj poczucie tożsamości, posiadają określony obraz własnego Ja, i – analogicznie – doświadczają posiadania maski, na przykład wówczas, gdy podejmują zachowania eksponujące jakieś indywidualne właściwości bądź mające na celu ukrycie pewnych cech, uczuć, myśli czy intencji.

W wymiarze behawioralnym, maska jest szeroką klasą zachowań. Utożsamia się ją z zachowaniami:

Autoprezentacyjnymi; ujawniającymi charakterystyki typowe dla danej roli społecznej; polegającymi na stwarzaniu pozorów niegodnych z Ja; dysymulującymi zaburzenia psychiczne (np. depresję); regulowanymi kulturowo-społecznymi normami, przede wszystkim normami dotyczącymi ekspresji emocjonalnej, płci oraz rasy.

Z perspektywy zewnętrznego obserwatora, maska jest dostrzegalna zarówno w zachowaniach podejmowanych „tu i teraz”: w mimice, gestykulacji, sposobie mówienia i treści wypowiedzi, jak i w konsekwencjach zachowań wcześniejszych: w ubiorze, makijażu, marce samochodu, wystroju mieszkania, charakterze grup towarzyskich, rodzaju odwiedzanych lokali itp.

Funkcje maski

Pięć funkcji maski: ekspresyjną, ochronną, instrumentalną, rozwojową i przystosowawczą, można uznać za jej funkcje zasadnicze, nadrzędne wobec zadania polegającego na ukrywaniu bądź ujawnianiu pewnych indywidualnych charakterystyk.

Na podobieństwo starogreckiej persony, maska ukrywa pewne indywidualne właściwości, w zamian eksponując charakterystyki typowe dla odgrywanej roli społecznej

(np. matki, studenta, naukowca, menedżera). Dokonywana za jej pośrednictwem **ekspresja** może być zarówno zgodna, jak i niezgodna z rzeczywistymi uczuciami, cechami, myślami czy intencjami danej osoby.

Ukrywanie niektórych indywidualnych charakterystyk i eksponowanie innych miewa na celu zwrócenie uwagi otoczenia na takie właściwości danej osoby, które ona sama, niezależnie od pełnionych ról, uważa za szczególnie istotne.

Ekspresja określonych charakterystyk służy zwykle **ochronie** przed lękiem. Rzeczywiste Ja wielu ludzi odbiega od oczekiwań i wyobrażeń otoczenia, a ich faktyczne uczucia, cechy i intencje są niezgodne z normami kulturowo-społecznymi – wykorzystując maskę, ludzie unikają powodującej lęk presji społecznej bądź realnych konsekwencji (ostracyzmu, hospitalizacji). Celem ukrywania niektórych osobowych charakterystyk bywa ochrona intymności.

Ukrywanie bądź ujawnianie pewnych cech, uczuć, myśli czy motywów może mieć na celu: osiągnięcie wymiernych korzyści (np. finansowych); kontrolowanie zachowań innych ludzi; podnoszenie jakości interakcji; regulowanie emocji, realizowane dzięki otrzymywaniu pochwał bądź uzyskiwaniu innych przejawów akceptacji; budowanie, podtrzymywanie bądź podnoszenie poczucia własnej wartości. Niezależnie od negatywnych aksjologicznych konotacji słowa *maska*, realizowanie funkcji **instrumentalnej** jest masce przypisywane stosunkowo rzadko.

Maska służy kształtowaniu lub podtrzymywaniu tożsamości, bywa też narzędziem modelowania własnego Ja. **Rozwojowa** funkcja maski zasługuje na uwagę szczególną.

W dzieciństwie i wczesnej adolescencji maska pośredniczy w przyswajaniu kulturowo-społecznych wzorców i norm.

W okresie dojrzewania, podejmując rozmaite zachowania zgodne ze swoją aktualną samowiedzą i dostosowane do kulturowo-społecznych norm oraz oczekiwań i wymagań najbliższego otoczenia, młody człowiek poznaje swoje ograniczenia i możliwości – uczy się tego, kim jest i kim chce być.

Podjmując kolejne zachowania tego samego typu, człowiek pewne aspekty swojej osobowości może wypróbować, inne utrwać, tłumić lub modyfikować. Proces ten może być związany (choć nie musi) z poznawaniem własnej maski oraz różnic dzielących ją od Ja.

Człowiek, który rozwinął świadomość swojej maski, potrafi swobodnie nią dysponować, elastycznie dostosowując ją do warunków wewnętrznych i zewnętrznych, i jednocześnie posiada świadomość własnego Ja, umożliwiającą mu realizowanie własnego potencjału.

Niezwykle istotne jest to, że człowiek, który rozpoznał własną maskę, wykorzystuje swój potencjał nie tylko ze względu na siebie samego, lecz także z uwagi na środowisko kulturowo-społeczne. Dzieje się tak dlatego, że rozpoznaniu temu towarzyszy doświadczenie jedności zarówno z samym sobą, jak i z otoczeniem, opisywane jako doświadczenie „złania się” ze światem i pozostawania z nim w harmonijnej relacji. Doświadczenie to nie znosi świadomości własnego Ja, lecz wprowadza w sferę przeżyć człowieka nową jakość – poczucie istnienia „czegoś więcej” – czegoś, co wykracza ponad podział na „Ja i innych”. Poczucie to wydaje się być jednym z wyznaczników dojrzałej osobowości.

Maska i jej zmiany zachodzące w biegu życia stanowią integralny element rozwoju tożsamości, Ja i osobowości.

Rozwinięcie świadomości własnej maski wydaje się być warunkiem pełnego rozwoju osobowości, posiadającym istotne konsekwencje indywidualne i kulturowo-społeczne.

Przystosowawcza funkcja maski jest nadrzędna wobec wszystkich innych. Będąc swoistym buforem między Ja a światem społecznym, maska z jednej strony chroni Ja i pomaga mu realizować jego funkcje, takie jak poczucie podmiotowości i tożsamości, a z drugiej strony służy adaptacji do określonych sytuacji (np. sytuacji wywierania wrażenia na innych ludziach) i okoliczności (takich jak istnienie norm kulturowo-społecznych czy choroba afektywna) oraz nawiązywaniu i utrzymywaniu kontaktów społecznych.

Maska jest sposobem radzenia sobie z dwoistością ludzkiej natury, która jest zarazem kulturowo-społeczna i indywidualna.

Literatura cytowana:

Jacobi J. (1993). *Psychologia C. G. Junga*. Warszawa: Wydawnictwo Wodnika.